

Pressa Universitară Clujeană / Kolozsvári Egyetemi Kiadó

Biopóker

Dósa Zoltán

Blöff és egyéb gondolatok

Dósa Zoltán

Biopóker

Blöff és egyéb fondorlatok

A borítót Kiss Emőke tervezte.

**A borítón látható rajz a Shaw Family Archives
tulajdonában lévő kép alapján készült.**

© Dósa Zoltán, 2016.

ISBN 978-606-37-0011-8

**Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>**

Dósa Zoltán

Biopóker

Blöff és egyéb fondorlatok

Presa Universitară Clujeană / Kolozsvári Egyetemi Kiadó

2016

TARTALOM

BEVEZETÉS A FÉLREVEZETÉSBE.....	11
Köszönetnyilvánítás.....	23
Jegyzetek.....	24
 1. ÉLŐVILÁG, CSALFA TERMÉSZET.....	25
Sejtelmes sejtek és agyagkatonák.....	27
Virágok varázsköntösben.....	35
Hamis gyűrűért igazi menyasszonyt.....	37
A majmolás művészete.....	41
Bagolyszem és egyéb maskarák.....	43
Az erény kovácsai hátrányból dolgoznak.....	49
Ijesztő vagyok, mert félek.....	54
ToM vagy nem ToM?.....	55
Jegyzetek.....	62
 2. A CSÍRÁZÓ FORTÉLY.....	67
A kirekesztő királyság.....	67
Trónörökös pelenkában.....	70
A királyi próba.....	75
Hamis vélekedés és igaz egyebek.....	77
ToM és megtévesztő viselkedés.....	84
Egy pillantás a lélek tükreire.....	87
Amit mond a száj, és amit mutat az arc.....	90
A csalás színvilága.....	93
A hihetetlen felnőttmesék.....	97
A kis blöffölők leleplezése.....	101
Önmegtévesztés újratöltve.....	109
Jegyzetek.....	114

3. FÜLLENTŐSULI.....	119
Diákcsinny vagy rendszer elleni izgatás?	119
A jót tudni nem elég?	122
A puskázó lélekrajza.....	124
A tiltás gyümölcsei.....	136
Jegyzetek.....	139
4. SZEX ÉS HÚHÓ	141
Ruhákról és cicomákról	141
A divat mint mimikri	144
Kokalárok és tündérkéek, a megkomponált léhűtők	149
Alsónemű a békéért	152
A hímszelídítés biológája	155
A termékenység szabályos divatciklusa	158
A jó gének és a fluktuáló aszimmetria	162
A hűség és a csapodár.....	165
Versengünk vagy választ(at)unk?	167
Hamisított szimmetriák.....	171
Hamisított arányok	175
Csalással versenyben és csalással együtt	181
Miért mosolyog Júlia?.....	185
Szerelem sötét háromszögben	188
A nők és a szociális hatalom	191
Kulcsok a zárhoz	194
Jegyzetek.....	196
5. CSALAFINTABAJNOKSÁG	201
A verseny elkezdődött.....	201
Játék az élet?	204
Babérok Isten kezéből	212
Dicstelen diadalok és sportszerű baklövéssek.....	217
Zsoldosok és hazafiak a fegyvertelen háborúban.....	222
A test és cselei	228
Legyen rend a hamisságban!	235
Bajnokok földje	245
Jegyzetek.....	247

6. A MEGTÉVESZTETT EGÉSZSÉG	251
A halandó mint szimuláns	251
Münchausen kóros hódolói.....	260
Átruházott betegségek	265
Színlelt nyavajáink.....	266
Nem gyógyulunk ki magunkból	274
Placebo Domino. Csak egy kegyes humbug?	282
Jegyzetek	288
7. HŐSÖK ÉS SZÁJHŐSÖK.....	293
A béke disznóól... ..	294
Így öltök ti.....	302
A hadvezér a sisak mögött	305
A harcos szellemtől a hős szelleméig.....	314
Csellel, gánccsal	324
Amikor a józan ész térdre borul	338
Használati útmutató a rókabőrhez	343
Jegyzetek	348
8. HERMÉSZ OLTALMÁBAN	353
Blöffölj vagy meghalsz?	354
Az üzlet és a játék	359
Szerep van, jöhet a játék.....	364
Csapdák mindenfelé.....	367
Győztél, ha meggyőztél	377
Leltár az üzletemberről.....	387
Jegyzetek	396
9. BLÖFFSUGÁRZÁS	399
Médiahatások	402
Dumagépek adáskörzetében.....	404
Szenzációs üzenet	407
Csak tessék, ez csupa kóklerség	410
Törzsek és jelképek.....	420

Biopóker. Blöff és egyéb fondorlatok

Képi gyakorlatok a térdre kényszerítéshez.....	423
Nyelvi gyakorlatok a térdre kényszerítéshez	429
Propaganda!	438
Bolyongás a világfaluban	448
Jegyzetek.....	453
 10. BIOPÓKER.....	 459
Érted hazudok, vagy ellened	463
A szőrme, ha valódi	469
Jegyzetek.....	475
 FOGALOMTÁR.....	 477
 SZAKIRODALOM.....	 493

Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a csaló vagy áldozat szerep kiosztott lenne, mindenki megpróbál másokat kisebb-nagyobb mértékben átverni, és olykor maga sem ússza meg az átverést. Vannak nagyon ügyes csalók és örökös balekok, az emberek többsége azonban mindkét szerepben meglehetősen gyakran „tündököl”. Gondoljunk csak arra, hogy napjában hányszor előfordul, hogy nyájasan mosolygunk olyan emberekre, akikhez nem ragaszkodunk különösképpen, hányszor nyugtatgatjuk gyermekeinket valamiféle kegyes hazugsággal, úgy teszünk, mintha kellemesen éreznénk magunkat feszélyezett helyzetekben, olyan bókokat mondunk, amikről tudjuk, hogy nem teljesen igazak. Másfelől pedig igencsak jólesik nekünk is elhinni az effajta viszonzott bókokat, előfordul, hogy hallgatólagosan megadjuk magunkat egy nem túl szimpatikus reklámhadjáratnak, és nemritkán hagyjuk meggyőzni magunkat afelől, hogy a politikailag legkorrektebb jelölt pártján állunk. Az apró kis csalások zömében nem is igyekszünk kideríteni a valós tényállást, egyrészt indokolatlan energiafecsérlést jelenthet, másrészt egyenesen modortalanságnak tűnne ez effajta nyomozás. Nem firtatjuk, hogy a kisbolti eladó, miután elhitette velünk, hogy a környék legfinomabb lisztjéből sült kenyerét adta el nekünk, őszinte szívéből kívánt-e nekünk további szép napot, vagy csak önmagával volt elégedett módfelett. A hagyományos piaci alkudozásnak pontosan az ilyen apró kis füllentések adják a sava-borsát. Mindkét fél tisztában van azzal, hogy a tulajdonképpeni árucseré mellett egy izgalmas játék zajlik, aminek a szabályai megengedik a túlzásokat, itt a felnagyítás vagy lekicsinylés mindig a valós érték leplezését szolgálja, de a jó kufárt vagy okos vásárlót nem szokás ezért megszólítani, még kevésbé elítélni.

Az élet tagasabb „piacain” is hasonlóan megy a csere-bere, és mind-egyikünk csupán azt szeretné, hogy jól járjon. Olyan előnyökhöz jusson, amelyek révén legalább egy picivel sikeresebb mint társai. A blöff ilymódon az élet minden vetületében megtalálható, univerzális jelenség. Ennek a könyvnek a megírásában éppen az a szándék vezérelt, hogy ízelítőt

nyújtunk a kóklerség sokféleségéről, és megerősítjük az effajta viselkedés evolúciós létjogosultságát. Az első fejezetben „megnyugtatjuk” az olvasót, hogy a csalás nem kizárólagosan emberi stratégia, és az élet legalacsonyabb szerveződési szintjeitől kezdődően a főemlősök világáig találunk csalókat, vagy a tudat nélküli élővilág szereplőitől a tudatosság jeleit mutató egyedekig. A további kilenc fejezet viszont kimondottan a humán megtévesztő viselkedésről szól.

A második fejezet az önbecsapás egy kényes formájának a leírásával indít, miszerint az öntudatára ébredt ember, kognitív képességeinek birtokában küldetésének érzi azt, hogy más életformákat irányítson, a saját hasznát gyarapítandó. Aztán a cseperedő emberi értelemmel párhuzamban a megtévesztő viselkedés fejlődését vizsgáljuk, kiemelve a mentalizáció jelentőségét a társas tanulásban. Ez az elmeolvasás néven is ismert képesség lehetővé teszi azt, hogy értsük és belássuk mások szándékait, így derül fény arra is, hogy mások befolyása nem mindig előnyös számunkra, manipulálhatóak vagyunk, de mi magunk is rávezethetünk embereket arra, hogy úgy cselekedjenek, ahogy mi szeretnénk.

A harmadik fejezet központi alakjai még mindig a gyerekek, amint formális csoportokba tömörülve próbálják „túlélni” az iskolát. Rávilágítunk arra, hogy az iskolai csalás jelensége egyrészt egy kikényszerített impulzív cselekedet, de inkább egy alaposan megtervezett, emocionálisan mérlegelt, kognitív és viselkedéses csúcsteljesítmény. Adaptációs válasz egy frusztrációval fenyegető helyzetre. Dacára a szituatív tényezők kényszerítő erejének, tagadhatatlan, hogy a megtévesztő magatartás nem mindenkinél ugyanolyan gyakori, és nem ugyanolyan hatékony. Ezért górcső alá vesszük azokat a személyiségjegyeket, amelyek a simlis diák és a majdani dörzsölt felnőtt esetében is a leginkább hajlamosítanak a csalásra, így elemzére kerül a sötét triádként emlegetett machiavellizmus, pszichopátia és nárcizmus.

A negyedik fejezet a felnőttek bonyolult világába vezet át, egy átláthatatlannak tűnő dimenzióba. A vonzalom és szexuális magatartás fondorlatainak feltárásával a legrejtettebb titkokra próbálunk fényt deríteni, a divat hóbortjától a rejtett oválúcióig. Bemutatjuk, hogy az egyén mily változatos módon reklámozza jó génjeit, és megmagyarázzuk, hogy miért csapodár a szimmetrikus testfelépítéssel rendelkező férfi, illetve mikor hűtlen a feleség, hogyha a férje nem jóképű. A továbbiakban leírjuk, hogy miként lehet a test szimmetriáját és arányait hamisítani, és magyarázzuk azt, hogy

miért muszáj a nőnek óvatosnak és gyanakvónak kell lennie, mialatt a férfi megengedheti magának, hogy félreértsen minden női mosolyt és barátságos gesztust. Kiderül, hogy a vonzóság megítélése miért nem egysíkú, és miért sokkal inkább többdimenziós.

A következő fejezet azzal indít, hogy miként született a sport, és miként vált mára már üzletággá. A sport elüzletesiedése folytán manapság a sportolók jelentős része hivatásszerűen űzi szenvedélyét, amire a római gladiátorok élet-halál harca óta nem volt példa a történelemben. Továbbá a modern sportra óriási telekommunikációs és kereskedelmi iparág épült, így a ma a sport nem egyéb, mint játék a játék hátán. Mindez oda vezet, hogy egyre kevésbé nyújt tiszta szórakozást. Feltérképezzük azokat a megengedett stratégiákat, amelyek gyönyörűvé teszik a sportot, és beszélünk azokról, amelyek megmértelyezik a sport szellemiségét. A fejezet végén bemutatunk egy várost, ahol mindenki bajnok valamiben, ahol a lakók bebizonyítják, hogy a lesújtó valóság is mágikussá varázsolható.

A hatodik fejezet is szorosan kapcsolódik a sporthoz, hiszen az egészségről szól. Természetesen megkerülhetetlen a szimuláns beteg, aki leggyakrabban az egészségügyi rendszert próbálja kiszípolozni, de olyan betegekről is szó esik, akik nem anyagi természetű hasznot kívánnak szerezni betegségükkel, hanem egyértelműen emocionális fölényre törekcszenek, és törődést követelnek. Az önsorsrontó betegségek mellett még ijesztőbbek azok, amelyek átruházott betegségnek tekinthetőek, amikor gondozói szerepben feltüntetett személyek a szó szoros értelmében beteggé teszik áldozataikat, hogy ennek nyomán pénzbeli juttatást csikarjanak ki. Alaposan kielemezzük a leggyakrabban szimulált betegségeket, amelyek közös vonása, hogy mind neuropszichológiai eredetűek, és választ keresünk arra, hogy miért duzzadt fel az ilyenszerű esetek száma az utóbbi évtizedekben. Ugyanitt áttekintjük a gyógyítás történetének legnagyobb blöffjét, a placebot, kielemezve azokat a tényezőket, amelyek a hatás gyökerénél lehetnek, illetve érvelünk amellet, hogy miért nem kell ezt az érdekes jelenséget leseperni a tudomány asztaláról.

A hetedik fejezet az ember legbizarrabb és legveszélyesebb tevékenységéről, a háborúról szól. Arra keressük a választ, hogy miért vannak háborúk, ha azok oly veszélyesek a fajra nézve. A vérontás alig volt a történelem során racionális mérlegelésnek a következménye, sokkal inkább hatalommal rendelkező emberek elfajult ambícióinak a megnyilvánulása, ezért kielemezzük, hogy milyen szerepe volt ebben a hadúri pozitív illúzióknak. A

tökéletlen, pozitív illúzióihoz ragaszkodó vezető tulajdonképpen egy adaptív viselkedésformát hoz a múltból, ami viszont ritkán alkalmazható az új körülményekre. A harcos modell segítségével leírjuk azokat a fontos hiedelmeket, amelyek révén a csatázó győztesé válhat, és bemutatásra kerülnek azok a taktikák, amelyek megtévesztésre épülnek: a félretájékoztatás, a megtévesztő hadművelet és az álcázás. Mivel a háború rendkívül veszélyes állapot, hemzsegek benne az emberi elme legkörmönfontabb trükkjei, így rengeteg történelmi példával tudjuk igazolni, hogy az erő önmagában bizony kevés a győzelemhez.

A könyv következő fejezete az üzleti világról szól. Először az üzleti életben használt megtévesztés etikai vonatkozásait mérlegeljük, metaforaként a póker kártyajátékot használva. Az üzlet-játék hasonlat után a csapdák legfontosabbjai kerülnek bemutatásra, majd a befolyásolás trükkjeit elemezzük részletesen. Leltárba foglaljuk a sikeres üzletember legfontosabb jegyeit és vonásait, és megrajzoljuk Hermész leszármazottjainak portréját.

A kilencedik fejezetnek a tömegmédia a témája. Arról szól, hogy a tömegmédia megjelenésével miként változott meg a kommunikációs hatásgyakorlás, illetve miért érvényesül a hatás sok csoporton sokféleképpen. A sokcsatornás, hibrid média képviselői felfedezték a szenzációs üzenetet. A versenyben maradás egyik legjárhatóbb útja az, hogyha olyasmit kínálnak, ami még hihető, igaznak tűnik, de már kellően furcsa ahhoz, hogy a hírvadászok felfigyeljenek rá. A félretájékoztatás mögött tehát a szenzációkeresés áll, ami a modern hírgyártás sajátossága. A média befolyásolási szándéka két formában rendkívül erőteljes, ezek egyike a megtévesztő marketing, a másik pedig a hatalomszerzésre irányuló propaganda. Mindkettőt tárgyaljuk, az előbbit tovább bontva a kép és szó általi befolyásolás trükkjeire, illetve az utóbbit a történelem eddigi legjobb propagandagépezetének bemutatásával elemezzük. A fejezet zárszavaként az új médiakörnyezetben bolyongó ember nehézségeit boncolgatjuk, akinek egy olyan miliőben kell magára lelnie, ahol az üzenet pszichológiai vonzereje mesterségesen maximalizálódott.

A *Biopóker* című fejezet a könyv befejező része. A cím utal arra, hogy az élővilágban a blöff univerzális jelenség, és ugyanúgy része az életnek, mint ahogy a kártyajátékban is megengedett a füllentés. Az élőlények jelzései lehetnek őszinte közlések a rátermettséget illetően, de ugyanúgy lehetnek hamis, félrevezető jelzések is, melyeknek az a célja, hogy a szignált regisztráló

élőlényeket valamilyen módon kihasználják, rávegyék egy olyan viselkedésre, ami az adó szempontjából előnyös. Elemzésre kerül az altruisztikus és az önvédelmi célzatú csalás. Az emberek az altruisztikus csalást sokkal jobban tolerálják mint az önvédelmi célzatút, ami rávilágít arra, hogy milyen fontos az emberi fajon belül a kooperáció. Tárgyaljuk, hogy miként lehet hatékonyan visszaszorítani a csalókat a közösség méretének függvényében, ugyanis a tagok csak viszonylag kis létszámú csoportot képesek kontrollálni, ezért a nagy létszámú és heterogén közösségek csak más megoldás révén maradhatnak életképesek. Mivel az ember esetében a kooperáció szükségszerűség, az állam vállalja fel a legitim hatalmi erőszak szerepét a közösség összetartása érdekében. A büntetéssel kikényszerített engedelmesség a közösség érdekeit érvényesítő szabály, ami lehet ugyan korlátozó, igazából azonban a szabadság kiteljesedésének feltétele.

ISBN: 978-606-37-0011-8